

ток, формування немовленнєвих функції. Своєчасне виявлення цих порушень, точне визначення причин, патогенезу в кожному окремому випадку, впливає на подальшу корекційну роботу та її результат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корнев А. Н. Нарушения чтения и письма у детей: Учебно-методическое пособие / А. Н. Корнев. – СПб., 1997. – 313 с.
2. Лалаева Р. И. Нарушения чтения и пути их коррекции у младших школьников: Учебное пособие / Р. И. Лалаева – СПб. : СОЮЗ, 1998. – 224 с.
3. Левина Р. Е. Нарушения речи и письма у детей: Избранные труды / ред.-сост. Г. В. Чиркина, П. Б. Шошин. – М. : АРКТИ, 2005. – 222 с.
4. Парамонова Л. Г. Дисграфия: диагностика, профилактика, коррекция / Л. Г. Парамонова – СПб., 2006. – 124 с.
5. Садовникова И. Н. Нарушения письменной речи и их преодоление у младших школьников / И. Н. Садовникова – М. : Владос, 1997. – 133 с.

УДК 367.1-056.264-053.5:028.1

Н. В. Сай

студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

І. В. Кравченко

викладач
Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ

У статті розглядається методика формування навички читання у дітей з вадами мовлення, яка дозволяє домогтися свідомого, виразного, швидкого і правильного читання (за Л. Ф. Клімановою).

В статті рассматривается методика формирования навыка чтения у детей с нарушениями речи, которая позволяет достичь осознанного, выразительного, быстрого и правильного чтения (за Л. Ф. Климановой).

The article considers methodology of reading habits formation of children who suffer speech disorders (by L. Klimanova). The suggested methods help to develop deliberate, eloquent, fast and correct reading.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, навички читання, методика формування навичок читання, мотивація до

читання.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, навыки чтения, методика формирования навыков чтения, мотивация к чтению.

Key words: general speech deficiency, skills of reading, way of forming skills of reading.

Постановка проблеми. Формування навички читання завжди привертає увагу вчених і педагогів, тому що від того, як навчають дітей читати в школі, залучають їх до читання книг, розвивають потребу в читанні, багато в чому залежать результати навчання і виховання підростаючого покоління. Отже, одним з найважливіших завдань початкової школи є формування у дітей навички читання, що є фундаментом усієї подальшої освіти. Читання – основний спосіб сприйняття інформації, оволодіння ним багато в чому визначає успішність навчання в сучасній школі. Особливої уваги потребують діти з порушеннями мовлення, оскільки вони сприймають це важче. У процесі читання у дітей із ЗНМ виникають складнощі, причинами яких є: несформованість фонематичного слуху, порушення звуковимови, складової структури слів, недостатній розвиток лексичних та граматичних засобів мовлення. Тому, порушення читання виявляється не лише в дефекті вимови, а й у спотворенні складової структури слова, нерозумінні смислу прочитаного.

Мета статті: охарактеризувати методику формування навичок читання у дітей, що мають мовленнєві порушення, запропонувати вправи, які полегшують процес навчання читання для даної категорії дітей.

Виклад основного матеріалу. Існує кілька визначень, що дають уявлення про те, що є читанням. На думку відомого психолога Д. Б. Ельконіна, читання – це «... відтворення звукової форми слова на основі його графічного позначення» [1, с. 237]. Процес читання проходить наступні три етапи:

1. Звуковий аналіз – спочатку з опорою на матеріалізовану дію (заповнення відповідними звуками клітинок в схематичних зображеннях слова), потім в мовному плані (перерахувати звуки, що складають дане на слух слово), і в розумовому плані (не промовляючи слова, дитина називає кількість звуків в ньому, вказує, на якому місці стоїть той

- чи інший звук).
2. Первинне відтворення звукової форми слова – на цьому етапі дітям пояснюється зміна значення слова при зміні одного звуку, що його складає.
 3. Поскладове читання – «наповнення» слова буквами і автоматизація процесу його відтворення по буквах [4, с. 97].

Т. Г. Єгоров розглядає читання як більш складний процес, що включає в себе як технічну сторону, так і розуміння прочитаного [2, с. 16]. Автор також виокремлює три етапи: аналітичний, синтетичний і етап автоматизації.

Аналітичний етап характеризується складобуквеним аналізом і читанням слова по складах. На синтетичному етапі відбувається читання цілими словами. При цьому зореве сприймання слова і його вимова збігаються з усвідомленням його значення. Відбувається становлення синтетичних прийомів читання. Розуміння сенсу слова в структурі словосполучення випереджає його вимову, тобто читання здійснюється за смисловою здогадкою. В подальшому читання все більш автоматизується. Сам процес читання все менш свідомий і на перший план стає усвідомлення змісту, композиції, використаних художніх засобів.

Формування навички читання у дітей з вадами мовлення – тривалий і складний процес. Спочатку вони читають поскладовим способом. Потім короткі слова прочитують цілком, а більш складні читають по складах. Потім більшу частину слів читають разом і тільки деякі – по складах. І нарешті, досягається синтетичний спосіб читання, тобто читання цілими словами.

Якщо дитина з порушенням мовлення одні слова читає цілком, а інші по складах, то можна вважати, що вона знаходиться на перехідному етапі від складового способу читання до синтетичного [6, с. 67]. Відомі такі способи читання: побуквений, уривчастий складовий, плавний складовий, плавний складовий зі злитим читанням окремих слів, читання цілими словами і групами слів. Перші два відносять до непродуктивних і вкрай небажаних для навчання.

У навичці читання виділяють технічну і смислову сторони. Технічна охоплює такі компоненти навички читання, як спосіб читання, правильність, швидкість (темп). Кожен з них, утворюючи в цілому

«техніку» читання, має свої особливості, які впливають на процес в цілому. Кожен з компонентів спочатку формується, відпрацьовується як вміння і за допомогою вправ піднімається на рівень навички (здійснюється без напруги, автоматично).

В основі української графіки лежить складовий принцип. Для передачі звуків на письмі використовуються літери (графіми), але вони, взяті окремо, не можуть бути прочитані, так як читаються з урахуванням наступних букв. Якщо ми не бачимо наступної букви, ми не можемо прочитати букву *л*, а от в складах *лі* або *лу* ми її читаємо правильно: в 1-му випадку це м'який звук [л'] (голосний *і* пом'якшує *л*), в 2-му – твердий (голосний *у* впливає на твердість) [5, с. 28].

Це означає, що в українській мові звуковий зміст букви виявляється лише в поєднанні з іншими буквами, а, отже, побуквене та уривчасте складове читання буде постійно приводити до помилок. Тому в сучасній методиці навчання грамоти прийнятий принцип складового читання, тобто з самого початку діти орієнтуються на склад як на одиницю читання.

Останні три способи продуктивні. Їх треба докладно відпрацьовувати і спонукати дітей до якнайшвидшого, але природного переходу від одного з них до іншого, тобто від плавного складового читання до читання цілими словами і групами слів. Це найпродуктивніший спосіб читання.

Під правильністю читання розуміється відтворення слів (і тексту) без спотворення – точна передача складобуквеного змісту слова, його граматичної форми, відсутність пропусків і перестановок слів у реченні. Для правильного читання необхідно правильно розподіляти дихання, дотримуватися словесного наголосу, пауз і орфоепічних норм. На 1-х етапах навчання дітей із ЗНМ великої уваги вимагає вироблення вміння регулювати дихання і формування навички читати певну кількість складів і слів на одному видиху [3, с. 19].

До причин труднощів читання відносять невідповідність дітей до звукобуквеного аналізу, синтезу, засвоєнню понять голосний звук, твердий, м'який приголосний, буква, склад, наголос, речення, поєднання 2-х звуків в 1-му графічному знаку. Перераховані мовні одиниці носять абстрактно-символічний характер і вимагають відповідного рівня розвитку поня-

тійного і логічного мислення. Особливо ці труднощі виявляються у дітей з порушенням мовного розвитку. Для вироблення навички правильного читання необхідні різноманітні вправи на всіх етапах роботи з текстом, а також спеціальна робота, спрямована на попередження помилок і їх своєчасне виправлення.

Систему вправ, що тренують правильність читання, запропонувала Л. Ф. Кліманова. Ці прийоми рекомендовані для дітей із ЗНМ [3, с. 21].

Читання складів і слів.

1. Попередній (до читання всього тексту) звукобуквенний аналіз нових слів і словосполучень з супутнім уточненням їх значень: май-стру-ють, майстру-ють, майструють будинок – будують будинок.
2. Читання тексту в голос для закріплення норм вимови з опорою на зразок, даний учителем.
3. Диференціація подібних складів, слів: ла-ра, ла-ля, дім-дим;
4. Читання складів і слів з «підготовкою»: і, ті, сті, стіл; о, ро, дро-ва, дрова; ра, тра, трам-вай, трамвай.
5. Читання слів, написання яких відрізняється однією-двома буквами або їх порядком розташування: рак-лак, лижі-ліжко, вчора-вечора.
6. Читання спільнокореневих слів, що відрізняються однією з морфем: ліс-лісок, йшов-пішов, трава-травичка, пірнав-пірнув.
7. Читання слів, що мають однаковий префікс, але різні корені: пройшов – проробив – проглянув.

Останні два види вправ спрямовані на попередження читання слова з орієнтацією на його формальні ознаки, а не на зміст. Сприймання знайомих, часто повторюваних буквосполучень може спонукати дитину назвати більш звичне слово, наприклад, лісний, замість написаного в тексті лісистой.

8. Попереднє поскладове читання слів, важких за складовою або морфемною будовою: по-хи-ли-лись – похи-лились – похилились.
9. Читання слів за картками. На картках даються слова з тексту для сприймання на час, щоб діти могли розрізнити і запам'ятати основні їх елементи, а потім відтворити по пам'яті або записати в зошити.

Попередньо з'ясовується розуміння дітьми значень слів, без знання яких текст не сприймається. З цією метою проводиться лексикостилістична робота з виділення незнайомих слів і їх пояснення в ході вступної бесіди вчителя.

Для подібних вправ на уроці відводить 4-5 хв., найбільш оптимальним для їх проведення є той етап, який безпосередньо передуює читанню текстів.

Тренувальні вправи в читанні. Такі вправи займають більшу частину заняття, тому що допомагають виробленню навички правильного читання.

1. Читання тексту по ланцюжку: речення читаються по черзі.
2. Читання тексту по абзацах, які по черзі читають викликані учні.
3. Читання по естафеті: діти самі називають товариша, який починає читання, а також тих, хто буде його продовжувати.
4. Вибіркове читання: спираючись ілюстрації («Розгляньте малюнок. Підберіть до нього рядки з оповідання»); з питання («Як виглядає ліс після першого снігу? Знайдіть і прочитайте цей уривок»); з опорою на конкретне завдання («Прочитайте останні рядки казки і намагайтеся запам'ятати їх»).

Для формування навички правильного читання дуже важливо організувати спостереження учнів за читанням їх однокласників. Тільки при постійній участі всього класу можна домогтися успіху. Необхідно, щоб діти продовжували читати протягом всього заняття, стежачи за читанням своїх товаришів. Для цього рекомендують такі прийоми [4, с. 102]:

- ✓ Сприймання зразка правильного і виразного читання. Педагог повільно читає вголос текст, який попередньо вже був розібраний, і дітям відомі значення всіх слів. Учні слухають, слідкують за текстом. У будь-який момент педагог може перервати своє читання і перевірити увагу дітей, запропонувавши кому-небудь продовжити з того місця, де він зупинився.
- ✓ Комбіноване читання. У знайомому тексті виділяються речення, які учні разом читатимуть вголос. Починають читати про себе; коли зустрічають виділений текст, повинні вчасно включитися в колективне читання.
- ✓ Поєднане читання. Педагог разом з

дітьми починають читати текст вголос. Потім він припиняє свою участь, учні повинні продовжити читання.

Ігрові вправи: «Склад загубився». На дошці записуються слова зі знайомого тексту, з пропущеним складом. Учні читають їх, заповнюючи пропуски. Ця гра змушує уважно вдивлятися в слова і вдумуватися в зміст.

«Хто найуважніший?». За певний час учням треба прочитати і запам'ятати пари слів, що різняться 1-2 буквами, або кількістю букв. Перші слова в кожній парі знайомі з тексту, другі підібрані учителем. Учні повинні згадати і сказати, які слова вони тільки що читали, наприклад: зима-земля, потемніло-потепліло.

«Шепни на вушко». До початку уроку на дошці записуються слова зі знайомого тексту і закриваються смужками паперу. На занятті ці смужки на короткий проміжок часу знімаються. Діти повинні встигнути прочитати і запам'ятати слова, а коли їх знову закривють, назвати.

«Хвиля, що біжить». Слова зі знайомого тексту записуються на стрічці, яку педагог поступово розгортає. Це можуть бути спільнокореневі слова, синоніми. Завдання – прочитати і запам'ятати якомога більше слів.

Важливою характеристикою технічного боку є швидкість читання. Вона знаходиться в прямій залежності від способу читання та розуміння.

Корисними є вправи, які спонукають дітей до читання вголос, змушують вдумливо розбиратися в змісті прочитаного, вимагають перечитувати текст з метою його більшого усвідомлення (наприклад, підтвердити правильність судження, підготовка до переказу, словесне малювання). На швидкість читання впливають вправи для розширення поля читання, розвитку оперативної пам'яті.

1. Читання за часом: спочатку для сприймання пропонується одне слово, що складається з 2-х, потім з 3-х складів, потім 2 слова з 10-12 знаків. Наприклад: друг, дружба, прийшла весна. Кількість слів збільшується до 3-4; вони даються в рядок або в стовпчик, в кінці може бути ціле речення.
2. Читання «пірамідки»: сад, садок, садівник, палісадник.
3. Завдання з цільовою установкою: «Читаєш слово, дивись відразу на наступне за ним, постарайся його зрозуміти».

4. Читання тексту з пропущеними буквами.

При відпрацюванні навички швидкого читання у процесі навчання дітей потрібно: своєчасно виправляти помилки; відводити на занятті достатній час для читання вголос; постійно проводити попередню роботу над вимовою і розумінням нових слів і словосполучень, які зустрічаються в текстах; вибирати тексти, які добре зрозумілі дітям-логопатам за змістом, а в роботі над ними враховувати індивідуальний темп мовлення кожної дитини [5, с. 42].

Робота над смисловою стороною навички читання. Вона включає розуміння прочитаного і виразність вимови (правильна інтонація).

Свідомість процесу читання залежить від володіння учнями складовим, буквеним і звуковим аналізом слів; вміння співвідносити букву і звук (залежно від положення звуку в слові); об'єднання складів в єдиний комплекс – слово. Про досягнення цієї якості можна зробити висновок з виразності читання (якщо читає вголос) і по правильності відповідей на питання за змістом твору.

Підготовку до виразного читання можна розділити на такі етапи: з'ясування конкретного змісту твору, аналіз мотивів поведінки дійових осіб, встановлення ідеї твору; розмітка тексту (паузи, логічні наголоси), визначення темпу читання; практичні вправи з голосом і інтонацією, передавання задуму автора, його ставлення до описаних подій.

Висновки. Отже, формування навичок читання у дітей з вадами мовлення – дуже складний та довготривалий процес. Але якщо цьому питанню приділити максимум уваги, то можна досягти позитивних результатів, так як у дітей із ЗНМ цей процес триває в такій же послідовності як і в інших дітей, але дещо довше. Перераховані вправи мають позитивний вплив на розвиток уваги і зорової пам'яті учнів, формують мотивацію до читання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ельконін Д. Б. *Вибрані психологічні праці* / Д. Б. Ельконін. – М. : Педагогіка, 1989. – 380 с.
2. Єгоров Т. Г. *Психологія оволодіння навичкою читання* / Т. Г. Єгоров. – М. : КАРО, 2006. – 304 с.
3. Зікеєв А. Г. *Розвиток мовлення учнів спеціальних освітніх установ* / А. Г. Зікеєв. –

М. : 2007. – 200 с.

4. Красильнікова О. А. *Розвиток мовлення на уроках читання / О. А. Красильнікова, М. І. Нікітіна. – СПб : 2006. – 256 с.*
5. Оморокова М. І. *Удосконалення читання молодших школярів / М. І. Оморокова. – Москва: АРКТИ, 1999. – 155 с.*
6. Філічева Т. Б. *Основи логопедії / Т. Б. Філічева, Н. А. Чевелева, Г. В. Чиркіна. – М. : 1989. – 223 с.*

УДК 378

М. М. Сайдахмет

студент

Павлодарський державний педагогічний інститут

Б. А. Байдалинова

доцент

Павлодарський державний педагогічний інститут

КОРРЕКЦИОННА РАБОТА ПРИ ДИСЛАЛИИ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Ця стаття описує методику роботи з дітьми різного віку, у яких є порушення мови, такі як дислалія. Показані види завдань на збільшення словникового запасу.

Описана проблема вивчення умов розвитку речової функції при дислалії у дітей 4-5 років. Автор показує, що в умовах спеціально організованих логопедичних занять з використанням бесіди, дидактичних і подвижних ігор, що містять елементи діалогу, театралізації речової функції дітей досягає більш високого рівня.

Ключові слова: дислалія, мовлення, усна мовлення, розвиток мовлення.

Коли в молодій родині багато дітей, і не всім вдається приділити увагу, народжуються діти з нормальним розвитком, але з проблемами в мові. Це може бути обумовлено тим, що діти в ранньому віці не можуть контролювати правильну і плавну мовлення, а також спадково, проблеми в період вагітності і в час народження, а також в перший рік життя малюка, коли у нього формуються основні психічні функції.

Проблеми в мові в наше час є головним предметом уваги нашого суспільства. Напевно, багато з вас

замічали, що деякі діти не правильно вимовляють багато слів. Наприклад, «пливет», «есо», «холосо».

Тому є пояснення, що сучасні діти не отримують належної уваги з боку батьків і дуже гіперактивні. Порушення виникають з раннього віку, і якщо вчасно не звернутися до спеціалістів, то з часом буде важко виправити. В більшості випадків, діти з явними ознаками порушення мови виявляються в час прийому документів в дитячий сад. Велика кількість дітей дошкільного віку мають проблему в оволодінні рідної мови і правильному звукоформуванні, хоча психічне розвиток у них нормальне. Тому, таким дітям потрібні спеціальні логопедичні заняття.

Таким чином, ми рекомендуємо до застосування підходящу і пов'язану систему завдань, ігрових вправ в залежності від порушень, індивідуальних і вікових особливостей дитини, для його батьків і спеціалістів-логопедів, які займаються з дітьми-дислаліками.

Ціль – проводити заняття цікавими і пов'язаними між собою, і правильно виправити порушення мови.

Система роботи, яка передбачає психологічне взаємодія між логопедом і батьками, несе користь тільки в тому випадку, якщо батьки будуть працювати за завданнями логопеда з дітьми все час і усердно.

Чому ж правильне формування звуку має таке велике значення? К великому шкоду, часами батьки сприяють виникненню порушення і закріпленню неправильного формування звуку. Навіть дитячий лепет, який робить дитячу мовлення більш милим, в результаті, призводить до стійким мовним проблемам, від яких не так легко позбутися. Тому від правильного і внятного формування залежить спілкування дітей між собою і дорослими. Від чіткої і внятного дикції залежить повноцінне спілкування дитини з ровесниками і дорослими, як і підтримати бесіду на будь-яку тему по можливості освідчення у дитини.

Така перешкода в розмові частіше впливає на оцінку людини і його